

Kamuyu aydınlatma, kamunun bilgilendirilmesi, kamuya açıklama, piyasa disiplini, kuruma özgü (gizli) bilgi, bilginin kıyaslanabilir olması, bilginin gerekli ve önemli olması, makul yatırımcı... Bu anahtar kelimeler ve kavramlar Basel-II'nin uygulamaya geçmesiyle birlikte finansal piyasalarda karşımıza sıkça çıkacak, özellikle yatırımcılar için vazgeçilmez öneme sahip olacak... Bu yazıda Basel-II'nin üçüncü yapısal bloğu olan piyasa disiplini ele alınarak şeffaflık ve bilgilendirme kavramları çerçevesinde öz olarak irdelenmektedir.

Bilindiği gibi "Sermaye Ölçümünün ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbirine Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı; Basel-II)" Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından hazırlanarak ilk kez 1999 Haziran ayında kamuoyuna duyurulmuştu. 2004 Haziran ayında son hali verilerek uygulama takvimi netleştirilen risk odaklı düzenleme niteliğini haiz Basel-II'nin uygulamaya geçmesine oldukça az bir süre kalmıştır.

Geçen zaman zarfında yoğun bir eleştiri bombardımanına tutulmasına rağmen Basel-II, uluslararası bankacılık ve finans camiası tarafından kabul görmüş en kapsamlı ve bir o kadar da karmaşık bir uygulamadır. Basel-II aynı zamanda uygulamaya geçmeden önce banka portföylerine sayısal etki çalışmaları kapsamında test amacıyla uygulanan ve teknik tarafı oldukça baskın olan bir düzenlemedir.

Bugüne kadar yapılan çalışmaların neredeyse tamamında Basel-II'nin birinci yapısal bloğu olan "asgari sermaye gereği" incelenmiş, bu bölüm bankacılar kadar akademik kesimin de büyük ilgisini çekmiştir. Diğer taraftan birinci yapısal blok kadar önemli olan ikinci yapısal blok "denetim otoritesinin incelemesi" ve üçüncü yapısal blok "piyasa disiplini" bölümleri ise pek fazla irdelenmemiştir. Yukarıda da ifade edildiği üzere bu yazının ana teması Basel-II'nin üçüncü bloğu olan piyasa disiplini kavramını ele almaktır.

PIYASA DİSİPLİNİ

Genel olarak ifade edilecek olursa üçüncü yapısal blok olan piyasa disiplininin amacı birinci ve ikinci yapısal blokları tamamlamaktır. Basel Komitesi bu çerçevede bir dizi kamuyu bilgilendirme yükümlülüğü ihdas ederek piyasa disiplini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bunlar arasında uygulamanın kapsamı, sermaye yeterliliği, maruz kalınan riskler, risk değerlendirme süreci yer almakta olup bu şekilde yatırımcıların bankanın risklilik seviyesi ve risklerini nasıl yönettiği hususları hakkında önemli bilgilere sahip olmalarına olanak sağlamaktadır.

Fed Başkanlarından Alan Greenspan'ın Mayıs 2003'te bir konferansta söyledikleri aslında Basel-II'nin üçüncü bloğunun niteliğini çok net açıklıyor: "Şeffaflık, piyasa oyuncularını sadece bilgi vermeye değil, aynı zamanda o bilgiyi onu anlamlı kılacak bir çerçeveye içine oturtmaya zorlamaktadır". Piyasa disiplininin sağlanmasıyla müdilerin, yatırımcıların ve ilgili diğer tarafların finansal kararlarını belirlemede doğru ve anlamlı bilgiye ulaşmalarının sağlanması ve bu yolla piyasadaki risk ve belirsizliklerin en aza indirilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede yatırımcıların yatırım kararlarını etkileyebilecek her türlü bilginin piyasa katılımcılarına zamanında, eksiksiz ve öngörülen standart ve nitelikleri haiz bir şekilde açıklanması hedeflenmektedir. Dolayısıyla piyasa disiplininin sağlanması, dolaylı da olsa finansal istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmaktadır.

Piyasa disiplini, esas itibarıyla bankaların kamuya açıkladıkları bilgilerin şeffaflık seviyesinin artırılması yoluyla bankaların daha basiretli hareket etmelerinin teşvikini ve bu yolla piyasa disiplininin sağlanmasını da öngörmektedir. Basel Komitesi bu çerçevede yatırımcıların ve ilgili diğer tarafların bankaların sermaye seviyeleri ve bunun detaylarına ilişkin daha fazla anlamlı ve şeffaf bilgi elde edebileceklerine, bu şekilde diledikleri banka hakkında daha sağlıklı bir risk ve kalite değerlendirmesi yapmalarının mümkün olabileceğine inanmaktadır.

Piyasa disiplininin sağlanmasına yönelik olan bu blokta prensip olarak bankaların kamuya yapacakları açıklamaların, üst düzey yönetimin ve yönetim kurulunun bankanın risklerini ölçme, değerlendirme ve yönetme tarzlarıyla tutarlı olması öngörülmektedir. Örneğin bankalar birinci yapısal blok kapsamında maruz kaldıkları muhtelif risklerin ölçümü ve bu riskler nedeniyle bulunducakları asgari sermaye düzeyinin belirlenmesi için belirli yaklaşım ve yöntemler kullanmaktadırlar. Bu yöntemler doğası gereği oldukça kapsamlı ve karmaşık araç ve yöntemler kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Kötü niyet söz konusu olmasa bile hata yapılma ve yanlış anlaşılma olasılığı yüksek olan bu süreçlere ilişkin bilgilerin de kamuya açıklanması hiç

Şeffaflık ve piyasa disiplini

Doç. Dr. Coşkun Küçüközmen

coskunkucukozmen@ekonomik-cozum.com.tr

şüphesiz bankaların daha dikkatli ve basiretli bir şekilde çalışmalarını teşvik edecektir.

ÜÇÜNCÜ YAPISAL BLOKLA GETİRİLEN BAZI UYGULAMALAR

Üçüncü blok kapsamında öngörülen hususlardan önemli görülenleri Basel-II'de yer alan paragraf numaraları da belirtilerek aşağıda ele alınmaktadır. Uygun bilgilendirmenin sağlanmasını teminen yerel denetim otoritelerine bankalarca raporlanan bilgileri kısmen ya da tamamen kamuya açık hale getirebilme yetkisi de tanınmıştır (paragraf 811). Bu çerçevede denetim otoritelerinin uygulamanın sağlıklı işlenmesini teminen birçok mekanizmaya sahip hale getirilmesi öngörülmüştür. Ülkeden ülkeye farklılık gösteren bu mekanizmalar, bankaların davranışlarını değiştirmelerinin temini için teknik bir dizi önkoşulun ya da kolaylıkların sağlanmasının yanı sıra banka yönetimiyle diyalog kurulması suretiyle iknadan bankanın sözlü/yazılı olarak uyarılmasına veya bankaya para cezası verilmesine kadar geniş bir yelpazeyi içermektedir.

Diğer taraftan yıllık finansal raporlarda yer alan bilgilerin genellikle denetimden geçmiş bilgiler olması ve bu tip açıklamaların birlikte yayımlanan ek bilgilerin de bu bilgilerle uyumlu olması gerektiği hususu öngörülmüştür. Bu noktadan hareketle "bir bilginin geçerlilik incelemesinden geçmeden açıklanmış olması durumunda, banka yönetimi en kısa zamanda bu bilginin kamuyu bilgilendirme genel prensiplerine uygun biçimde tasdik edilmesini sağlaması gereklidir" denilmektedir (paragraf 816).

Üçüncü yapısal blok kapsamında vurgulanan bir diğer önemli husus önemlilik kavramıdır. Buna göre "bir banka hangi bilgilerin açıklanmasını uygun olduğuna önemlilik kavramını temel alarak karar vermelidir". Bu çerçevede unutulması veya yanlış biçimde ifade edilmesi durumunda ekonomik kararların oluşturmak için bu bilgiye güvenen bir kullanıcının değerlendirme veya kararlarını değiştirecek veya önemli ölçüde etkileyecek olan bir bilginin önemli olarak kabul edilebileceği ifade edilmiştir (paragraf 817).

Üçüncü yapısal blok çerçevesinde en önemli olan hususlardan bir diğeri de hiç şüphesiz bankaya ait özel ve gizli bilgiler ile bunların kapsamıdır. Bankaya ait özel bilgilerden kasıt rakiplerle paylaşıldığı takdirde bankanın bu sistem ve ürünler için yapmış olduğu yatırımların değerinin düşmesine neden olabilecek ve bu yoldan bankanın rekabetçi gücünü zayıflatabilecek bilgilerdir (bankanın geliştirdiği finansal ürünler ve sahip olduğu risk yönetim sistemleri ve bilgi teknolojisi hakkında detaylı bilgiler gibi). Bu çerçevede önceden olduğu gibi Basel-II'de de "yasal bir sözleşme veya iki tarafı bir ilişkiye dayanması bağlamında müşteriler ile ilgili bilgiler genellikle gizli bilgiler" olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda Basel Komitesi anlamlı bilgi açıklamalarına duyulan ihtiyaç ile bankaya özel bilgiler ve gizli bilgilerin korunması arasında uygun bir denge kurulabileceğine olan inancını da ifade etmektedir. Zira piyasa disiplininin sağlanması çerçevesinde açıklanması gereken bilgilerin bazı bölümlerinin özel veya gizli bilgi niteliğinde olduğu istisnai durumlarda bile bu bilgilerin kamuya açıklanması bankanın pozisyonuna önemli ölçüde zarar verebilecektir. Bu gibi hallerde, bankanın bilginin bu nitelikteki bileşenlerini açıklaması zorunlu tutulmamış, ancak ilgili konuda daha genel bilgiler sunarak ve bazı hususların açıklanmadığını belirterek bunun gerekçesini açıklamak zorunluluğu getirilmiştir (paragraf 819).

SONSÖZ

Piyasa disiplini çerçevesinde ülkemiz açısından geline nokta son altı yılda gerek BDDK, SPK ve İMKB gerekse Türkiye Bankalar Birliği tarafından bankaların finansal durumlarına ilişkin olarak kamuya giderek artan bir şekilde kapsamlı bilgiler verildiği görülmektedir. Bu bilgilerin yorumlanması ve değerlendirilmesi elbette bir uzmanlığı gerektirmektedir. Bilgilerin hatalı yorumlanması ya da taraflı değerlendirilmesi kurumlara münferiden zarar verebileceği gibi sisteme de zarar verebilir. Dolayısıyla bu tür kanallardan elde edilen bilgilendirin hassasiyetle yorumlanması gerekmektedir. Bu bağlamda finansal okur-yazarlık yeteneğinin okullarda ilköğretim yıllarından başlayarak kazandırılması da geleceğimiz açısından büyük önem taşımaktadır. Sektörde ve yatırımcılarda bu konuda bir farkındalık oluşturulmasına rağmen alınması gereken daha çok mesafe vardır.

(* Bu yazı 1 Mayıs 2006 tarihinde Ankara'da kaleme alınmıştır.